

2. *Даценко И.* А Десятинную уже возвели! / И. Даценко // Газета по-киевски. — 2007. — 11 июня.
3. *Донченко О.* Хто зупинить вакханалію в Лаврі? / О. Донченко // Українське слово. — 2008. — 2—15 січ.
4. *Костюкевич В.* Тінь над собором / В. Костюкевич // День. — 2007. — 1 берез.
5. *Литовченко В.* Спиляєш дерево — загине церква / В. Литовченко, Г. Травінцева // Україна молода. — 2007. — 24 листоп.
6. *Маковец О.* Нам вернут фрески Мазепи / О. Маковец // Газета по-киевски. — 2007. — 29 нояб.
7. *Макогон Н.* Десятинная церковь попала под запрет / Н. Макогон, А. Скоропадський // Коммерсантъ. — 2007. — 17 июля.
8. *Стріха М.* Київська Лавра: між ченцями, чиновниками й інвесторами [Електронний ресурс] / Максим Стріха // <http://www.pravda.com.ua/news/2007/9/25/64393.htm>.
9. *Овсиенко В.* Лавру опять делят / В. Овсиенко // Газета по-киевски. — 2007. — 21 сент.
10. Олена Крушинська: «Дерев'яна церква — як жива істота» // Україна молода. — 2009. — № 42.
11. *Осипчук И.* Андреевская церковь может стать угрозой для Подола / И. Осипчук // Факты. — 2007. — 27 июля.
12. Учасники круглого столу обговорили роль ЗМІ в поліконфесійному українському суспільстві [Електронний ресурс] // <http://www.risu.org.ua/ukr/news/article;28710/>.
13. Церква Спаса на Бересті повинна мати тільки музейний статус // День. — 2007. — 18 жовт.
14. *Штейников С.* Не топите церковь на воде! / С. Штейников, Я. Ткаченко // Газета по-киевски. — 2007. — 3 окт.

Марія Ріней

ГАЗЕТНИЙ ЗАГОЛОВОК: ВІДПОВІДНІСТЬ ПОЛІГРАФІЧНИМ НОРМАМ

Розглянуто поліграфічні норми щодо розміщення заголовків; проаналізовано випадки неправильного розподілу газетного заголовка на рядки; акцентовано на смислового значенні кожного рядка заголовка.

Ключові слова: газетна шпальта, заголовок, рядок заголовка, оформлення, поліграфічні норми, смислове значення.

Рассмотрено полиграфические нормы размещения заглавий; проанализировано случаи неправильного распределения газетного названия на строчки; акцентировано на смысловом значении каждой строчки заглавия.

Ключевые слова: *газетная страница, заглавие, строчка заглавия, оформление, полиграфические нормы, смысловое значение.*

Polygraphic standards concerning layout of headlines are considered, cases of incorrect design of lines in newspaper headlines are analyzed and the focus is laid on meaning of each line in the headline.

Key words: *newspaper page, line headline, design, polygraphic standards, semantic meaning.*

Постановка проблеми. У структурі газетного тексту заголовков відіграє важливу роль: він «певною мірою може бути мірилом літературного вміння, таланту, культури». Заголовок здебільшого відтворює головну ідею виступу, предмет розмови, в ньому наявний «образний ключ», «дається присуд явищу» [3, с. 108]. Добираючи заголовок, журналіст намагається вплинути на читача, викликати у нього певні асоціативні почуття [10, с. 22]. Досвідчені редактори стверджують, що вибір влучного заголовка журналістського матеріалу, «а надто ж — підбір і редагування заголовкового комплексу, який цементує все видання, є чи не найскладнішою справою» [15, с. 118].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Газетний заголовок посідає чільне місце у підручниках і навчальних посібниках для студентів факультетів журналістики. Зокрема, Д. Григораш, зазначаючи, що «змістовний, виразний, естетично привабливий заголовок зацікавить читача, примусить ознайомитися з матеріалом», зосереджує увагу на редагуванні заголовка [2, с. 53]. В. Різун вирізняє заголовковий комплекс у газеті, компоненти якого повинні перебувати у тематичному і логічному зв'язку, акцентуючи на регулювальній функції заголовків, коли відбувається «регулювання процесу прогнозування змісту тексту і відбору матеріалу для читання» [13, с. 194]. А. Капелюшний зауважує, що «редакторський аналіз заголовка є насправді набагато складнішим процесом, ніж може здатися на перший погляд. Редактор має встановити зв'язки заголовка з текстом, визначити відповідність назви твору... вимогам... з'ясувати, які функції й наскільки ефективно виконує заголовок» [6, с. 106]. З огляду на важливість оформлення газетних заголовків варто ви-

окремити два видання: «Заголовок і його оформлення в газеті» А. Кулаков [10] і «Техніка оформлення газети» В. Іванова [4].

Формулювання мети статті. Ми ставили за мету розглянути поліграфічні норми щодо розміщення заголовків, проаналізувати випадки неправильного розподілу газетного заголовка на рядки.

Вклад основного матеріалу. Заголовок, що «концентрує увагу адресата на інформаційному ядрі повідомлення, а також створює емоційне тло сприйняття» [8, с. 60], потребує особливої уваги автора і редактора. Адже важливо не лише правильно підібрати слова, а й правильно розмістити заголовок. Від цього значною мірою залежить сприйняття тексту читачем. Правильне розміщення заголовка залежить від його величини, тексту, до якого він належить, розміщення матеріалу на шпальті. У навчальній літературі з редагування і коректури відзначено, що «заголовки вищих ієрархічних рівнів слід набирати літерами більшого, а нижчих — меншого кегля згідно з їх ієрархічною підпорядкованістю; заголовки слід набирати виділеним шрифтом; при поділі заголовка на кілька рядків кожен рядок повинен утворювати окреме смислове ціле» [12, с. 302] або «певну смислову цілісність» [9, с. 147]. Помилковий поділ газетного заголовка на рядки утруднює сприйняття думки, ускладнює її розуміння [17].

Щоби правильно розмістити заголовок, треба продумати його смислову структуру. Якщо довгий заголовок не вдається розмістити одним рядком, то його поділяють на певні частини. Наприклад, щоб правильно розподілити на рядки заголовок «Новий виставковий зал Ленінграда», треба в першому рядку залишити три слова:

Новий виставковий зал

а в другому — одне слово:

Ленінграда

Неправильно поділяти заголовок так:

*Новий виставковий
зал Ленінграда*

хоча за кількістю літер рядки майже однакові [10, с. 45].

Цікаво, що у «Довіднику коректора» наведено такий приклад поділу заголовка на рядки [16]:

*Режим
економії — метод
соціалістичного
господарювання*

Правильно буде:

*Режим економії —
метод*

соціалістичного господарювання

Отже, неправильно поділяти заголовок на частини, якщо кожна частина не зберігає свій смисловий акцент [4, с. 118].

На сторінках газет трапляються випадки, коли кожний рядок заголовка не має смислового значення. Наприклад:

*Тепер ніхто не зможе піддати
сумніву, що ми — партія Ющенка*

(Львівська газета. — 2008. — 1 груд.)

Правильно:

*Тепер ніхто не зможе піддати сумніву,
що ми — партія Ющенка*

Не можна переносити власні імена (або ініціали й прізвища) [4, с. 118; 10, с. 45], частини слова [4, с. 118; 10, с. 45; 14, с. 292], бо порушується ясність читацького сприйняття [17].

Проте в газетах читаємо:

*Від нас відійшла
актриса Любова
Поліщук*

(Експрес. — 2006. — 30 листоп.—7 груд.)

*МАУ відкри-
вають рейси
в Словенію*

(Газета 24. — 2007. — 2 квіт.)

Власні назви також треба друкувати в одному рядку заголовка.

Неправильно
*Свято на «Олд
траффорд»*

Правильно
*Свято
на «Олд траффорд»*

Так заголовок виглядає ціліснішим і змістовнішим.

Тире, що є ефективним засобом передавання емоційно-експресивного мовлення, яке використовують для інтонаційного та змістового виокремлення того чи іншого члена речення [18, с. 28], має бути у першому рядку заголовка [4, с. 118]:

*Автомобіль —
не розкіш*

Наприклад, неправильно:

*Нагрілися
— йдіть
і заплатіть!*

(Україна молода. — 2008. — 2 груд.)

*По мільйону гривень
— на дороги кожного
району*

(Експрес. — 2008. — 13—20 берез.)

*А нареченому
— вареники*

(Експрес. — 2008. — 11—18 груд.)

Сприймання тексту, як зауважує Р. Іванченко, характеризується фіксованими зупинками зору і переносом зору. «Читач засвоює текст тільки в момент фіксації зору. Під час переносу зору ми тексту не бачимо... В момент зупинки (фіксації) зору частину літер видно добре, а обриси іншої частини скоріше вгадуються» [5, с. 46]. У цьому контексті виділяють поле ясної видимості тексту і поле бічної видимості [5, с. 47]. Важливо так побудувати заголовок, щоб головний його зміст перебував у полі ясної видимості, що не зумовлюватиме труднощів у сприйнятті тексту читачем.

Не можна у заголовку поділяти слова, зв'язані дефісом [4, с. 118; 10, с. 45], наприклад:

*Обіцянка-
цяцянка*

Рядок заголовка не може закінчуватися прийменником або сполучником [10, с. 45; 16, с. 182], а також прислівником [14, с. 292] і займенником [4, с. 118], — їх треба переносити в наступний рядок. Інакше не буде досягнуто результативності, яку в масовоінформаційній діяльності розглядають, зокрема, як спосіб дохідливості і засіб впливу [11, с. 189].

Виявляємо випадки, коли рядок газетного заголовка закінчується прийменником, сполучником, прислівником чи займенником. Наприклад:

Неправильно
*Тест на
людяність*

(Україна молода. — 2008. — 2 груд.)

Правильно
*Тест
на людяність*

<p><i>Позику — на чужий паспорт</i> (Експрес. — 2007. — 12—19 квіт.) <i>Національній службі посередництва і примирення — 10 років</i> (Ратуша. — 2008. — 20—26 листоп.) <i>«Формула-1» і футбол об'єднуються</i> (Експрес. — 2007. — 12—19 квіт.) <i>Син Вілла Сміта знову знімається</i> (Ратуша. — 2008. — 13—19 листоп.) <i>Чим більше освіт, тим більше професійних висот</i> (Аудиторія. — 2008. — 27 листоп.—3 груд.) <i>Чорний, сірий, білий — така в нас мода...</i> (Аудиторія. — 2008. — 4—10 груд.)</p>	<p><i>Позику — на чужий паспорт</i> <i>Національній службі посередництва і примирення — 10 років</i> <i>«Формула-1» і футбол об'єднуються</i> <i>Син Вілла Сміта знову знімається</i> <i>Чим більше освіт, тим більше професійних висот</i> <i>Чорний, сірий, білий — така в нас мода...</i></p>
--	--

Заголовок-запитання, на думку науковців, «може накладати вагомий відбиток на тональність викладу» [7, с. 125]. Проте, поділивши заголовок

*Корупція в освіті:
чи можна її
подолати?*

(Дзеркало тижня. — 2008. — 23 лют.)

що умовно складається із двох частин (головним словом першої частини є «корупція», а другій — «подолати»), на три частини, а ще неправильно залишивши в кінці другого рядка займенник «її», журналістам, на нашу думку, не вдалося досягнути того емоційного впливу на читача, який був би за такого розміщення заголовка:

*Корупція в освіті:
чи можна її подолати?*

Трапляються випадки, коли попередній рядок газетного заголовка закінчується часткою. Це ускладнює сприйняття заголовка і змісту тексту. «Частина слова, що знаходиться... поза полем чіткої видимості, випадає з-під нашого контролю» [5, с. 47]. Переводячи

погляд з одного рядка на наступний, ми зосереджуємо увагу на змісті нового рядка, не завжди помічаючи останні літери попереднього. Наприклад, читаючи заголовок

*Без роботи не
залишимося*

(Експрес. — 2008. — 11—18 груд.)

під час переносу зору «не» може залишитися непоміченим, що спричинить хибне сприйняття заголовка і публікації загалом. З огляду на це частки треба переносити в наступний рядок.

Наприклад:

Неправильно
*Борги
у небо не
пускають*

Правильно
*Борги
у небо
не пускають*

(Газета 24. — 2007. — 2 квіт.)

*Відберуть і не
скривляться*

*Відберуть
і не скривляться*

(Експрес. — 2007. — 15—22 берез.)

*Гаряча вода — тільки
на свята*

*Гаряча вода —
тільки на свята*

(Високий Замок. — 2006. — 28 верес.)

Однак у заголовку

*«З радістю зробила
би пластичну
операцію»*

(Експрес. — 2008. — 11—18 груд.)

частку *би* правильно писати у першому рядку, бо «семантику умовного способу виражає складна, аналітично-флексійна морфема, основним складником якої... є елемент **би(б)**, а другу її частину становить флексія минулого часу... від якої невіддільний цей елемент» [1, с. 258].

На переконання технічних редакторів видавництва, поділяючи газетний заголовок на рядки, не можна залишати у попередньому рядку «щось маленьке». Його треба переносити у наступний рядок, зважаючи на зміст кожного рядка.

Що ж робити у тих випадках, коли під час набору газетного заголовка обраним шрифтом «рядок не входить у форму»? Відповідь на це запитання дає В. Іванов: «Необхідно змінити кегль, накрес-

лення чи навіть гарнітуру шрифту, аби тільки зберегти правильний змістовий розподіл на рядки» [4, с. 118].

Трапляються і такі випадки, коли журналістам доводиться змінювати заголовок газетного матеріалу. «Навіть вдала... назва матеріалу може не підходити до певної добірки або не «ставати» на газетну полосу з найрізноманітніших причин». Одна з них — величина заголовка [3, с. 108].

Висновки. На підставі зазначеного можемо виснувати, що архітектоніка газетного заголовка обов'язково має відповідати поліграфічним нормам:

1. Кожний рядок повинен мати смислове значення;
2. Не можна переносити частини слова; власні імена або ініціали й прізвища; власні назви, а також поділяти слова, зв'язані дефісом;
3. Не можна починати рядок із тире;
4. Не можна закінчувати рядок прийменником, сполучником, прислівником, займенником, а також часткою — їх переносять у наступний рядок.

Добираючи й опрацьовуючи заголовки, автори й редактори повинні усвідомлювати свою відповідальність за слово, звернене до читача. Якщо є сумнів, то заголовок треба прочитати двічі або й тричі, промовити вголос, щоб переконатись у його правильному написанні і безумовно — у відповідності поліграфічним нормам.

1. *Вихованець І.* Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови / за ред. І. Вихованця / І. Вихованець, К. Городенська. — К., 2004.
2. *Григораш Д. С.* Теорія і практика редагування газети / Д. С. Григораш. — Львів, 1966.
3. *Здоровега В. Й.* Теорія і методика журналістської творчості : підручник / В. Й. Здоровега. — 2-ге вид., перероб. і допов. — Львів, 2004.
4. *Іванов В.* Техніка оформлення газети : курс лекцій / В. Іванов. — К., 2000.
5. *Іванченко Р. Г.* Літературне редагування / Р. Г. Іванченко. — 2-ге вид., допов. і перероб. — К., 1983.
6. *Капелюшний А. О.* Редагування в засобах масової інформації : навч. посіб. / А. О. Капелюшний. — Львів, 2005.
7. *Конторчук Г. К.* Питальні конструкції в газетних жанрах / Г. К. Конторчук // Особливості мови і стилю засобів масової інформації. — К., 1983. — С. 118—130.

8. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту : навч. посіб. / І. М. Кочан. — 2-ге вид., перероб. і допов. — К., 2008.
9. Крайнікова Т. С. Коректура : підручник / Т. С. Крайнікова. — К., 2005.
10. Кулаков А. Н. Заголовок и его оформление в газете / А. Н. Кулаков. — Л., 1982.
11. Москаленко А. З. Теорія журналістики : навч. посіб. / А. З. Москаленко. — К., 1998.
12. Партико З. В. Загальне редагування: нормативні основи : навч. посіб. / З. В. Партико. — Львів, 2001.
13. Різун В. В. Літературне редагування : підручник / В. В. Різун. — К., 1996.
14. Справочная книга корректора и редактора / под ред. А. Э. Мильчина. — М., 1974.
15. Тимошик М. Видавнича справа та редагування : навч. посіб. / М. Тимошик. — К., 2004.
16. Феллер М. Д. Довідник коректора / М. Д. Феллер, І. С. Квітко, М. Г. Шевченко. — Х., 1972.
17. Феллер М. Д. Український університетський курс літературного редагування (задум автора-текст-сприймання читача) / М. Д. Феллер // Наукові записки. — Т. 20: Філологічні науки // www.library.ukma.kiev.ua/e-lib/NZ/NZV20.../01_feller_md.pdf.
18. Яцимірська М. Г. Сучасна українська мова: Практикум із пунктуації : навч. посіб. / М. Г. Яцимірська. — 2-ге вид., виправ. і допов. — К., 2009.

Ірина Держко

ЕЛЕКТРОННІ ЖУРНАЛИ В НАУКОВИХ БІБЛІОТЕКАХ

У статті розглянуто історію та розвиток електронних періодичних видань. Проаналізовано методи формування та основні типи електронних журналів.

Ключові слова: *Інтернет, науково-інформаційні ресурси, електронний журнал, база даних, наукові бібліотеки, рух Відкритий доступ.*

В статье рассмотрены история и развитие электронных периодических изданий. Проанализированы методы формирования и основные типы электронных журналов.

Ключевые слова: *Интернет, научно-информационные ресурсы, электронный журнал, база данных, научные библиотеки, движение Открытый доступ.*